

2. Буковинський С.А. До питання здійснення бюджетної політики в Україні / С.А Буковинський // Фінанси України. – 2007. – № 11. – С. 3–30.
3. Величко О.В. Питання бюджетного фінансування закладів освіти / О.В. Величко, І.В. Калько // Освіта Донбасу. – 2002. - № 5. – С. 75–84.
4. Шевченко О.В. Фінансова самодостатність територій як пріоритет державної регіональної політики в Україні / О.В. Шевченко // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 3. – С. 149–156.
5. Величко О.В. Бюджетне фінансування соціальної інфраструктури: проблеми та перспективи / О.В. Величко // Економіка України. – 1998. – № 2. – С. 39–44.

Надійшла 07.02.2012; статтю представляє к. п. н. Трошкін О. В.

УДК 657.411.8

І. Л. ЦЮЦЯК

Івано-Франківській університет права імені Короля Данила Галицького

СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ: ЗНАЧЕННЯ ТА ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ В ТОВАРИСТВАХ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

У статті розкрито значення та сутність статутного капіталу з правової та економічної позицій, розглянуто процедуру реєстрації товариств з обмеженою відповідальністю. Висвітлено необхідність відновлення на законодавчому рівні мінімального розміру статутного капіталу як одного із джерел утворення господарських засобів та гарантування прав кредиторів.

In the article disclosed the meaning and essence of the authorized capital of the legal and economic positions, considered the procedure for registration of Limited Liability Company. Covered the need for restoration at the legislative level of minimum size authorized capital as one of the sources of formations the household products and ensure the rights of creditors.

Ключові слова: статутний капітал, власний капітал, товариство з обмеженою відповідальністю, ресурси, оцінка.

Постановка проблеми. На етапі створення товариств основою забезпечення їх життєдіяльності є власні фінансові ресурси. В умовах ринкової економіки одним із основних джерел формування власного капіталу є внески засновників, які, з одного боку, забезпечують учасникам право на участь в розподілі частини майбутнього прибутку, а з іншого – виступають фактором підвищення фінансової стійкості, економічної незалежності та джерелом утворення господарських засобів суб'єктів господарювання.

Змінами, внесеними до господарського законодавства, скасовано мінімальний розмір статутного капіталу для товариств з обмеженою формою власності. Вищезазначене призвело до втрати основної функції даної дефініції – гарантування прав кредиторів. Адже, статутний капітал повинен виступати основою здійснення господарської діяльності та гарантом забезпечення прав різних юридичних й фізичних осіб, які мають прямі фінансові інтереси у результатах роботи підприємств. Саме тому, даний об'єкт обліку необхідно дослідити з економіко-правової точки зору задля формування обґрунтованого розміру такого капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження сутності та висвітлення проблемних питань, пов'язаних з обліковим відображенням статутного капіталу підприємств різних організаційно-правових форм власності здійснили такі вітчизняні вчені як М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валувєв, С.Ф. Голов, В.П. Завгородній, В.М. Костюченко, М.В. Кужельний, Ю.Я. Литвин, В.Г. Лінник, В.М. Пархоменко, М.С. Пушкар, В.В. Сопко та інші.

Разом з тим, внесені зміни у законодавчу базу свідчать про відсутність єдиного підходу до визначення розміру статутного капіталу товариств з обмеженою відповідальністю та недосконалість методичного забезпечення щодо оцінювання активів, внесених засновниками у господарську діяльність. Все вищезазначене обумовило необхідність проведення даного дослідження.

Постановка завдання. Основною метою статті є висвітлення сутності, функцій та значення мінімального розміру статутного капіталу товариств з обмеженою відповідальністю у ретроспективі змін господарського законодавства, а також розгляд проблемних питань, що при цьому виникають.

Виклад основного матеріалу дослідження. Порядок формування статутного капіталу пов'язаний із реєстрацією суб'єктів господарювання, саме тому розглянемо такий процес через призму надання товариствам з обмеженою відповідальністю статусу юридичної особи. При створенні товариств з обмеженою відповідальністю та формуванні статутного капіталу необхідно керуватися такими нормативними документами: Цивільний і Господарський кодекси України та Закон України «Про господарські товариства». У відповідності до пункту 3 статті 80 Господарського кодексу України товариством з обмеженою відповідальністю є господарське товариство, що має статутний капітал, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном [2]. Із наведеного випливає, що досліджувана організаційно-правова форма господарювання має певні особливості стосовно відповідальності за результати фінансово-господарської діяльності. Адже учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик

збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів [2].

Відповідно до вимог статей 57 Господарського кодексу України, 87 Цивільного кодексу України та 4 Закону України «Про господарські товариства», приймаючи рішення про створення товариства з обмеженою відповідальністю, його засновники зобов'язані зареєструвати установчі документи. У статуті зазначається розмір, склад та порядок формування статутного капіталу, а також відомості про склад учасників, їх частки та порядок внесення активів у господарську діяльність. Відсутність в установчих документах вище наведеної інформації є підставою для відмови у реєстрації господарського товариства.

Характеризуючи сутність статутного капіталу товариств з обмеженою відповідальністю з правової позиції, звернемося до пункту 1 статті 144 Цивільного кодексу України, у відповідності до якої статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю визначено як мінімальний розмір майна товариства, що гарантує інтереси його кредиторів [5]. Зауважимо, що за радянських часів статутний фонд в основному мав обліково-звітне значення та розглядався як сукупність основних й оборотних засобів підприємства, які відображались в балансі на звітну дату у грошовому виразі. В умовах ринкової економіки статутний капітал таких господарських товариств виражає вартість внесених засновниками активів в обмін на: 1 – право приймати участь у господарській діяльності, 2 – право одержання частини майбутнього прибутку (у межах своєї частки). Інакше кажучи, зафіксований розмір статутного капіталу, що відображений у першому розділі пасиву балансу, є джерелом формування господарських засобів і відображає сукупність внесків засновників на момент утворення товариства.

Розмір статутного капіталу залежить від багатьох факторів, зокрема: форми власності, виду діяльності та запланованих обсягів виробництва. Крім того, формуючи статутний капітал слід враховувати, з одного боку фінансові можливості засновників господарського товариства, а з іншого – потреби управління.

В момент створення товариств їх власний капітал трактується як стартовий (статутний). Останній Ануфрієв В. Є. розглядає як капітал, що необхідний підприємству для здійснення фінансово-господарської діяльності з метою отримання прибутку [1, с. 163]. На початковому етапі діяльності товариств статутний капітал має відповідати вартості внесених засновниками активів, однак, в сучасних умовах він не завжди відображає реальну вартість таких активів, що пояснюється рядом причин.

По-перше, так-як статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю підлягає сплаті учасниками товариства до закінчення першого року з дня державної реєстрації товариства [3], то зафіксований в установчих документах його розмір може і не відповідати вартості, отриманих від засновників активів, утворюючи при цьому неоплачений капітал. Процедура надання товариству з обмеженою відповідальністю статусу юридичної особи та порядок формування статутного капіталу зображена на рисунку 1.

По-друге, Господарським законодавством надано можливість засновникам товариств вносити вклади до статутного капіталу як у грошовій, так і не грошовій формі. При цьому, виникає проблема порядку оцінювання не грошових вкладів. Так, статтею 13 Закону України «Про господарські товариства» передбачено, що грошова оцінка вкладу учасника господарського товариства здійснюється за згодою учасників товариства, а у випадках, встановлених законом, вона підлягає незалежній експертній перевірці [3].

Отже, засновникам товариства з обмеженою відповідальністю надається право на власний розсуд провести оцінку активів, які підлягають внесенню до статутного капіталу товариства, або залучити спеціалізовану організацію чи професійного оцінювача з метою об'єктивної оцінки внесеного майна.

Таким чином, майнові цінності, внесені до статутного капіталу товариства не фінансовими активами, перебувають під впливом суб'єктивної оцінки засновників. Зазначене сприяє тому, що у практичній діяльності суб'єктів господарювання не рідко простежується завищення внесених засновниками майнових цінностей у порівнянні з їх ринковою вартістю, що призводить до утворення недостовірного (завищеного) розміру статутного капіталу. Відображені внески до статутного капіталу товариства (матеріальні і нематеріальні активи) за завищеною вартістю, з одного боку, штучно збільшують вартість господарських засобів, що відображаються у складі активів товариства, а з іншого – призводять до збільшення статутного капіталу і, як наслідок, до зростання частки засновників. У майбутньому наведена ситуація неминуче призведе до виникнення витрат інвестиційної діяльності в сумі проведеної оцінки об'єктів довгострокових матеріальних та нематеріальних активів. Зазначене пояснюється тим, що у відповідності до п. 16 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» підприємство може переоцінювати об'єкт основних засобів, якщо залишкова вартість цього об'єкта суттєво відрізняється від його справедливої вартості на дату балансу [4].

Розглянемо питання, пов'язані з оцінюванням активів, які не мають матеріальної форми (права на майно та права на результати інтелектуальної власності). Зазначені активи як об'єкти обліку нерідко потрапляють у групу господарських засобів, за якими складно визначити справедливую вартість. Саме тому, важливим є дослідження питання стосовно формування обґрунтованої вартості об'єктів інтелектуальної власності, які вносяться засновниками до статутного капіталу. Зазначимо, що міжнародна практика передбачає використання кількох методів оцінювання об'єктів нематеріальних активів, серед яких витратний, прибутковий, ринковий, метод порівняльного продажу, метод дисконтування майбутніх

грошових потоків тощо. З метою достовірного відображення внесених нематеріальних активів до статутного капіталу товариств вважаємо за доцільне оцінювати зазначені активи шляхом порівняльного аналізу отриманих результатів за кількома методами.

Аналіз положень Закону України «Про господарські товариства» вказує на те, що починаючи з 31 грудня 1994 року мінімальний розмір статутного капіталу господарських товариств безпосередньо залежить від мінімального розміру заробітної плати, яка щорічно встановлюється Законом України «Про державний бюджет». У таблиці 1 наведено ретроспективу мінімальних розмірів статутного капіталу суб'єктів господарювання у відповідності до вимог Закону України «Про господарські товариства».

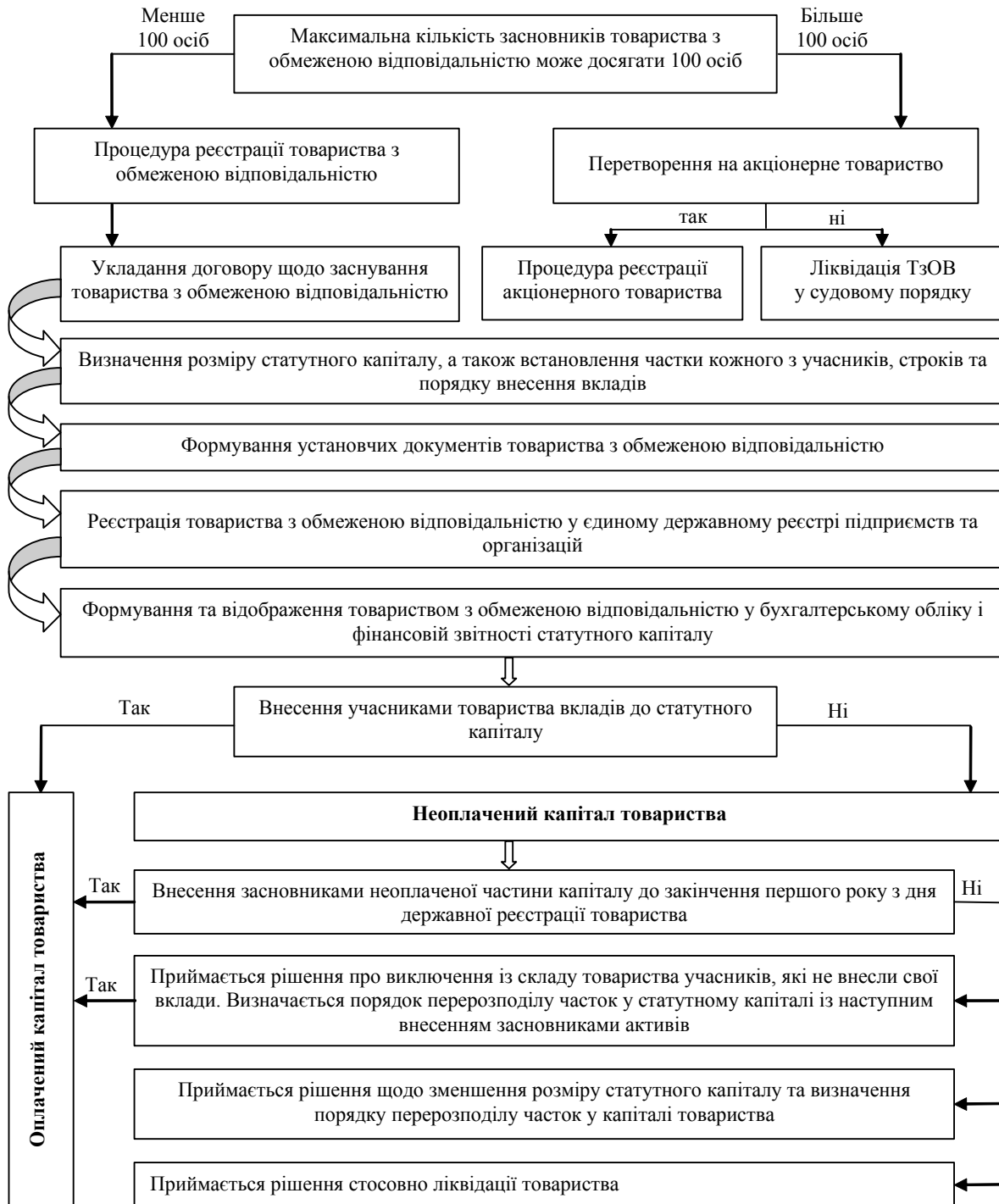

Рис. 1. Порядок реєстрації товариства з обмеженою відповідальністю та внесення учасниками вкладів до статутного капіталу

Аналіз даних таблиці 1 вказує на те, що починаючи із травня 1999 року для товариств з обмеженою відповідальністю значення мінімального розміру статутного капіталу неухильно знижується. А прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення процедури

започаткування підприємництва» від 21 квітня 2011 за № 3263-VI, яким внесено зміни до Господарського кодексу України та Закону України «Про господарські товариства», зумовило відміну мінімального розміру статутного капіталу для товариств з обмеженою відповідальністю та обов'язку внесення не менше, ніж 50 % вкладів засновників на момент держаної реєстрації товариств з обмеженою відповідальністю. На переконання урядовців такі зміни забезпечать можливість більш легкої реєстрації суб'єктів господарювання і, як наслідок, залучення більшого кола осіб до ведення бізнесу. На наш погляд, законотворці концептуально не розглядають статутний капітал як джерело забезпечення інтересів усіх кредиторів, що нівелює його основну функцію.

Таблиця 1

Динаміка змін мінімального розміру статутного капіталу господарських товариств 1994–2011 рр.

№ з/п	Організаційно-правова форма підприємства	Періоди			
		з 31.01.1994 р.	з 27.05.1999 р.	з 30.12.2009 р.	з 06.06.2011 р.
1	2	3	4	5	6
1	Акціонерне товариство	1 250 мінімальних заробітних плат*			
2	Товариство з обмеженою відповідальністю	625 мінімальних заробітних плат*	100 мінімальних заробітних плат*	1 мінімальна заробітна плата*	відсутній

* мінімальна заробітна плата застосовувалась виходячи із її ставки, що діяла на момент створення товариства

На нашу думку, відсутність мінімального розміру статутного капіталу виправдано лише для товариств з повною відповідальністю, оскільки їх учасники несуть відповідальність за зобов'язаннями юридичної особи усім своїм майном. В свою чергу, в товариствах з обмеженою відповідальністю необхідно формувати такий мінімальний розмір статутного капіталу, який би передбачав необхідну суму господарських засобів та захищав інтереси кредиторів. Відсутність мінімального розміру статутного капіталу надає йому статус фіктивного забезпечення та відкриває можливість безконтрольної діяльності учасників господарства.

Вирішення окресленої проблеми можна досягти двома шляхами. За першим – надати можливість засновникам товариств з обмеженою відповідальністю в установчих документах самостійно визначати розмір статутного капіталу з обов'язковою наступною перевіркою достовірності інформації щодо внесених активів відповідними органами контролю. Другий шлях полягатиме у відновленні вимоги визначення на законодавчому рівні мінімального розміру статутного капіталу для товариств з обмеженою правовою формою власності.

Вважаємо прив'язку мінімального розміру статутного капіталу до мінімальної заробітної плати, особливо в період інфляційних процесів, обґрунтованим кроком. Разом з тим, застосування єдиного мінімального розміру статутного капіталу для усіх товариств, навіть у межах однієї організаційно-правової форми власності, є невиправданим. Саме тому, пропонуємо встановити залежність мінімального розміру статутного капіталу, з одного боку, від мінімального розміру заробітної плати, а з іншого – від видів економічної діяльності (будівництво, промисловість, сільське господарство, торгівля, наука і наукове обслуговування, галузі невиробничої сфери тощо).

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна сформулювати наступні висновки й пропозиції.

1. В умовах ринкової економіки підґрунтям для успішного започаткування бізнес-проектів є статутний капітал, який, в свою чергу, визначає початковий (стартовий) капітал, відображає реальну вартість внесених активів, визначає частки кожного із засновників у розподілі майбутнього прибутку, забезпечує фінансування основної господарської та інвестиційної діяльності й виконує функцію гарантування прав кредиторів.

2. Для ведення бізнесу та накопичення капіталу необхідно не спрощувати процедури державної реєстрації товариств задля допущення до ринку більшого кола осіб, а створювати сприятливі умови для ведення такого бізнесу.

3. Для товариств з обмеженою відповідальністю необхідним є відновлення мінімального значення статутного капіталу в такому розмірі, який би справді виступав гарантом та захистом прав інтересів кредиторів. З цією метою, вважаємо за доцільне мінімальний розмір статутного капіталу прив'язати до видів економічної діяльності, здійснюваних суб'єктом господарювання. Така диференціація має забезпечити визначення мінімального розміру статутного капіталу, який би формував майнову базу товариств. Остання повинна виступати основою для проведення ефективної господарської діяльності, а також гарантувати виконання прийнятих товариством на себе зобов'язань й правову відповідальність за їх невиконання.

4. Оскільки об'єкти інтелектуальної власності відносяться до активів, вартість яких складно оцінити, то на законодавчому рівні необхідно визначити їх допустиму частку у загальній вартості внесених засновниками активів до статутного капіталу товариства.

Література

1. Ануфриев В.Е. Бухгалтерский учет основных средств, капитала и прибыли / В. Ануфриев // Журнал «Бухгалтерский учёт» № 05 2001 р. – С. 163.
2. Господарський кодекс України, ухвалений Верховною Радою України від 16.01.2003 № 436-IV зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>.
3. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/law2/main.cgi?nreg=1576-12>.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92 зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/law2/main.cgi?nreg=z0288-00>.
5. Цивільний кодекс України, ухвалений Верховною Радою України 16.01.2003 № 435-IV зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>.

Надійшла 07.02.2012; рецензент: д. е. н. Щурик М. В.